

vého sociologického kongresu? Sociologie je dnes plně rozvinutá věda a její institucionální a mocenské struktury se stávají zároveň strukturami ignorance. Neprominentní, „málo zajímavá“ témata, zkušenosti a teoretické perspektivy v nich nenacházejí prostor, což platí z velké části i pro postkomunistickou sociologii, postavenou na nekanonických zkušenostech a často projevující nechuť k marxizující teorii. Ačkoli je marginální pozice pro sociologickou analýzu mnohdy výhodou, měli bychom také hledat způsob, jak své zkušenosti sdílet s ostatními. Proto je potřeba zapojit se do globálních diskusí o platnosti marxistických teorií a o platnosti západních teorií. Jistě se vyplatí hledat paralelní zkušenosti v neevropském světě (například mezi tvorbou veřejného mínění v současném Íránu a v Československu konce šedesátých let), a jistě se vyplatí žádat spolu s ostatními více prostoru pro „nekanonické“ generalizace.

Před světovou sociologií jako celkem „stojí úkol dekolonizovat vlastní diskurz a prolomit hegemonii euroamerické zkušenosti. Těžko říci, kolik v tomto směru dosáhnou nový prezident ISA Michel Wieviorka a nově zvolený výkonný výbor, ve kterém opět převažují vědci a vědkyně z bohatých univerzit globálního severu. Nicméně není důvodu nepopřát jim při plnění tohoto nelehkého úkolu mnoho zdaru.

Michael Voříšek

Sociální spravedlnost na ruský způsob

Přednáška vedoucích pracovníků
Sociologického ústavu Ruské akademie
věd na SOÚ AV ČR
Praha, 24. dubna 2007

Návštěva ředitele Sociologického ústavu Akademie věd Ruské federace prof. *Michaila Konstantinoviče Gorškova*, člena-korespondenta AV RF, a jeho zástupkyně prof. *Zinaidy Tichonovny Golenkovové*, DrSc., by mohla

být přelomová, kdybychom o to stáli: z ruské strany byl projevem mimořádný zájem o spolupráci v oblasti výzkumu a výuky zejména na doktorandské úrovni, o výměny vědeckých týmů i jednotlivců, o vzájemnou výměnu publikací, ale i o otevření publikačních možností v Rusku a na stránkách našich časopisů. Rozvoj takové spolupráce by nepochybně přispěl k tomu, abychom svého východního partnera poznali lépe a kvalifikovaněji než dosud.

Ostatně beseda s oběma významnými hosty, konaná 24. dubna 2007 v Sociologickém ústavu AV ČR, doložila, že efektivita takové spolupráce by mohla být garantována mimo jiné, ba snad dokonce především, značnou, téměř naprostou otevřeností ruské strany, pokud jde o sebereflexi ruské společnosti prostřednictvím sociologických výzkumů a pokusů o výstavbu alternativních teorií ruské transformace. Profesor Gorškov nejprve konstatoval pluralitu pohledů na ruskou současnost s tím, že se názorově pohybuje od rutinního výzkumu přes dnes již tradiční „tranzitologii“ až po originální pokusy o efektivní konstrukci svěbytných teoretických konceptů a konceptuálních systémů, jež by specifickému soudobému Rusku uchopovaly lépe než např. tradiční teorie modernizace, civilizačního konfliktu nebo dokonce prastarého sváru západníků a narodníků („počveníků“). Předpokladem takové plurality je i v Rusku samozřejmě obeznámenost nejen s vlastní klasickou sociologickou tradicí, která je revitalizována (od Kovalevského k Michajlovskému, od Berdžajeva k Sorokinovi), ale i se soudobou světovou sociologickou produkcí. Obeznámenost se světovou produkcí je svým způsobem udivující – nejen díky obrovské překladatelské aktivitě, ale také díky rozsáhlým mezinárodním kontaktům – od Číny po Jižní Afriku. Tím spíše se otevírá prostor pro plodnou diskusi, jakkoliv se nám některé osobité ruské přístupy mohou jevit jako „nestandardní“.

Dominantou výkladu prof. Gorškova byl problém sociální spravedlnosti, jehož

objektivním východiskem je „nová stratifikace“ ruské společnosti, k níž došlo po roce 1992 v důsledku divoké a dramatické privatizace. Tehdy byl položen základ k tomu, že dnes, podle výzkumů z let 2005–2006, žije 21 % populace ve dvou nejnižších sociálních vrstvách, které se pohybují na hranici a častěji pod hranicí bída. Dvě třetiny z nich pak konstatují, že nemožnou uspokojit ani základní potřeby stravování, odívání a bydlení. Uvážíme-li, kolik konkrétních lidí a rodin tato jedna pětina populace představuje v absolutních číslech, můžeme si bez nesnází učinit představu, že problém „demokratizace“ společnosti pro ně není problémovou dominantou – tím spíše, že odpovědnost za své současné postavení z větší části připisují zhroucení ruské postsovětské ekonomiky na počátku 90. let. Mezivrstva, která tvoří 17 % populace, na hranici bída „balancuje“ a od nejnižších vrstev se liší tím – cituji –, že „se ještě nelumpenproletarizovala“ a že vede životní styl, který ji staví výše, než odpovídá jejímu materiálnímu postavení. Nejzajímavější je jistě konstituující se „střední třída“, kterou podle sociologických odhadů dnes tvoří 20 % obyvatelstva, objektivně (tedy z hlediska „dekomponovaného statusu“) to pak znamená, že její příslušníci vykazují střední a vyšší vzdělání, příjem na člena domácnosti je vyšší, než je příjmový medián daného regionu, většinou vykonávají nemanuální práci a sami se za střední vrstvu dokonce také pokládají. Možná, že zde je naděje Ruska, kdo ví?

Samozřejmě, že nejvíce manifestní pozornosti přitahuje skupina kvantitativně nejmenší, ale nejnapadnější – oněch 5 % „nových Rusů (průměrný příjem 2000 eur na osobu v domácnosti). Kromě těch, kteří tvoří srovnatelně evropoamerickou „vyšší střední“ vrstvu, sem patří i ti, kteří – jak se domnívá „lid“ – „rozkradli Rusko“, noví miliardáři a milionáři.

Prof. Groškov vyložil velmi přesvědčivě, že problém není v absolutních číslech, ba ani ve fenoménu „absolutní bída“ (Rus-

ko nikdy nedosáhlo evropského životního standardu, jak ví každé malé dítě nebo čtenář klasické literatury), ale ve fenoménu jakési „relativní deprivace“. Ta se projevuje v pocitu nelegitimity současné sociální diferenciaci (příliš rozevřených stratifikačních nůžek) a zejména sociální nespravedlnosti, která umožnila vznik vrstvy, jež přišla k obrovskému majetku „nezaslouženě“. Druhou stránkou věci je to, že Rusové nemají pocit viditelné změny nebo směřování k ní: podle výzkumů ze 14 ukazatelů respondenti pouze na 4 odpověděli pozitivně v tom smyslu, že právě zde se jejich postavení v posledních pěti letech zlepšilo (nezaměstnanost, širší volba možnosti výdělků, podpora rodin a penzijní zaopatření). Shrnutí – výsledky výzkumů ukazují, že existuje značný rozryv mezi společenskými očekáváními a každodenním životem.

Vcelku není nesnadné – jakkoliv prof. Gorškov o té věci nemluvil a publikum se decentně netázalo – odvodit politickou strukturaci ruské společnosti, v níž je hierarchie hodnot značně odlišná než v „rozvinutých demokraciích“ a v níž postoj k demokracii a občanské společnosti (a zejména k jejich formování a stabilizaci) je vpravdě osobitý. Nicméně – snažíme-li se pochopit svébytnost islámských společností, protože v nich cítíme „naš problém“, proč bychom podobné kritérium neměli uplatňovat na ruskou společnost, která se konec konců vyvíjela odlišně od evropských společností prakticky už v dobách Kyjevské Rusi? Víme to totiž nejen od kremlologů, ale třebaš již od našeho klasika a odborníka na ruskou otázku, jímž byl nesporně Tomáš Garrigue Masaryk.

Besedu doplnila prof. Golenkovová (speciálně se zabývá mj. výzkumem ruských podnikatelů, vrstvy, kterou Rusku 70 let neznalo) dalšími údaji, podrobněji informovala o struktuře ruské sociologické obce a výchově doktorandů. V diskusi byla vznesena řada zajímavých a kvalifikovaných dotazů, zejména týkajících se sociální

struktury, horizontální mobility, urbanizace Ruska a jejích důsledků atd. V této souvislosti hosté také ukázali, že mezi dvěma megalopolis, jimiž jsou Moskva a Sankt-Petěrburg, a tzv. glubinkou, tj. městy a obcemi mimo centrum, zeje propast pro nás málo představitelná.

O užitečnosti vzájemných styků, zdá se, není pochyb. Jejich mimořádně významným důsledkem by byl věcnější pohled na nesmírně složitou, dramatickou a nejednoznačnou ruskou realitu. Oprostili bychom se, aspoň v sociologické obci, od některých příliš zjednodušených stereotypů, které nikdy k poznání toho druhého nijak pozitivně nepřispívají.

Miloslav Petrusek

Všeruský sociologický kongres

3.–5. října 2006, Moskva

Počátkem října loňského roku se v prostorách Moskevské státní univerzity M. V. Lomonosova (MGU) uskutečnil Všeruský sociologický kongres „Globalizace a sociální změny v současném Rusku“, který společně zorganizovaly Ruská sociologická společnost (RoSA) a Fakulta sociologie MGU. Záměrem kongresu bylo podpořit rozvoj ruského sociologického společenství – různých škol, směrů a odvětví sociologického poznání a vědeckých aktivit provozovaných na vysokých školách i pracovištích Akademie věd.

Pracovní program kongresu zahrnoval plenární a semiplenární zasedání i jednání v sekcích, stručná sdělení, kulaté stoly, diskuse a rovněž setkání se známými ruskými i zahraničními sociology. Kongresu se zúčastnili zástupci 65 regionů Ruské federace a dále hosté z Běloruska, Bulharska, Číny, Francie, Kazachstánu, Litvy, Moldavska, Německa, Polska, Srbska a Černé hory a Ukrajiny. Mezi účastníky nechyběli vedle sociologů ani představitelé jiných sociálních věd, zástupci profesních a společenských sociologických organizací z Rus-

ka i zemí Společenství nezávislých států a představitelé Mezinárodní sociologické asociace a Evropské sociologické asociace. Zájem o účast na kongresu projevil přes 1300 osob. Organizační výbor konference obdržel 965 příspěvků, z toho 60 zahraničních, které vyšly v 16 svazcích konferenčního sborníku. Během tří dnů trvání kongresu se jej zúčastnilo 1024 osob.

Konferenci zahájil úvodním slovem předseda RoSA, děkan Sociologické fakulty MGU V. I. Dobržeňkov. Příspěvky v plenárním zasedání přednesli předseda organizačního výboru a rektor MGU akademik V. A. Sadovničij: „Humanitní vzdělání a univerzita“, akademik G. V. Osipov: „Sociologie v systému vědeckého řízení ruské společnosti“, děkan Fakulty sociologie Státní univerzity v Sankt-Petěrburgu N. G. Skvorcov: „Globalizace a struktury každodennosti“, ředitel Sociologického ústavu Ruské akademie věd M. K. Gorškov: „Rusko – nová sociální realita: k obecným závěrům sociologické analýzy“, V. I. Dobržeňkov: „Rusko a hledání národní ideologie“ a vedoucí katedry sociologie bezpečnosti na Fakultě sociologie MGU V. N. Kuzněcov: „O poslání ruské sociologie při utváření nového moskevsko-šanghajského modelu světového řádu“.

Na závěr plenárního zasedání byly předány ceny P. A. Sorokina za vynikající přínos k rozvoji sociologie a I. G. Petrovského za vědecko-pedagogickou práci a také odměny vítězům a laureátům soutěže N. I. Karějeva. Laureáty Sorokinovy ceny se stali bývalý prezident Mezinárodní sociologické asociace A. Martinelli (Univerzita Boloňa) a člen korespondent Ruské akademie věd (RAN) N. I. Lapin (Filosofický ústav RAN, Moskva).

Po slavnostním zahájení a přednáškách v plénu se program konference rozdělil do čtyř semiplenárních zasedání, která se zaměřovala na následující aktuální oblasti sociologického bádání: „Stav sociologického poznání a současné sociální teorie“, „Transformace Ruska: tradice a inovace“,